

ÇOCUKLARIN DÜNYASINA YAŞLILARI DAHİL ETMEK: “OKUL TEMELLİ KUŞAKLARARASI DAYANIŞMA MODELLERİ”*

Filiz YILDIRIM**

ÖZET

Demografik yaşlanma sürecinden geçen pek çok ülkede, yaşam süresinin geçmişe oranla çarpıcı bir biçimde uzaması ile birlikte yaşlılık olgusu daha görünür bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca yaşlıların ihtiyaçlarına bağlı olarak yalnızlık, yoksulluk, engellilik, kronik hastalıklar, bakım gibi yaşlılığa özgü sorunlar sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır. Ülkemizde yapılan bazı araştırmalarda ekonomik, sosyal ve kültürel değişmelerin ailenin birliği ve dolaylı olarak da kuşaklararası ilişkiler açısından kırılmalara neden olduğu, özellikle yaşlanmanın sorun odaklı algılandığı belirtilmektedir. Hatta günlük yaşam ve kendine bakım aktivitelerinin yaşlılar tarafından bağımsız bir biçimde gerçekleştirilememesi gibi pek çok faktöre bağlı olarak yaşlılara olumsuz tutum geliştirildiği ifade edilmektedir. Kuşaklararası çatışmaya da neden olduğu belirtilen bu soruna ilişkin çözüm önerileri ise yetersiz kalmaktadır. Günümüz politikalarının yaşlılık olgusuna ilişkin yaklaşımı her topluma göre farklı olmakla birlikte hepsinde ortak ve önemli olduğu anlaşılan konu “kuşaklararası dayanışma”dır. Dünyada kuşaklararası dayanışmayı güçlendirmeye yönelik daha etkili çözüm önerileri hayata geçirilmiş durumdadır. Bunlar arasında özellikle çocukların/gençlerin ve yaşlıların biraraya gelmelerini sağlayan “Okul temelli dayanışma modelleri” yer almaktadır. Bu çalışmada çocukların yaşlı kuşak ile nasıl biraraya gelebilecekleri, karşılıklı paylaşımları ve bu paylaşımlardan kazanabilecekleri bilgi ve beceriler dünyada uygulanan bazı kanıt temelli uygulamalar üzerinden tartışılmaktadır. Bu örnek modellerin kültürümüze ve eğitim sistemimize uyarlanmasının, ülkemizde yaşlı ve genç kuşağa yönelik “olumlu algı” oluşturulmasına ve dolayısıyla “kuşaklararası ilişkilerin güçlendirilmesi”ne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, kuşaklararası dayanışma, model, okul, yaşlı.

* Bu çalışma, 28-30 Kasım 2014 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen 1. Eğitim Kongresi’nde sözlü olarak sunulmuştur.

** Yrd.Doç.Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

INCLUDING THE ELDERLY IN THE WORLD OF CHILDREN: "SCHOOL BASED INTERGENERATIONAL SOLIDARITY MODELS"

ABSTRACT

With the life span extension, in many countries undergoing demographic aging stage, being old has started to be discussed more saliently. Moreover, in relation with the needs of the elderly, many aging related problems such as loneliness, poorness, disability, cronical diseases and care have gained currency more frequently. In some studies conducted in our country, it was shown that economic, social and cultural changes lead to some ruptures in the family unity and consequently, in intergenerational relationships and also that being aged is perceived as problem-focused. It was also mentioned that due to many factors such as the lack of ability to carry out activities of daily living and self care independently, some negative attitudes develop towards old people in the society. Solution proposals to this problem, which is also considered to result in intergenerational conflicts, remain ineffective. Although contemporary political approaches towards elderliness differ from each other depending on societies, the common and the most important point recognized among them is "intergenerational solidarity". In international level, more effective solution proposals to consolidate intergenerational solidarity have been implemented. Among those take place "school based solidarity models", which prescribe especially children/young people's and elderly people's coming together. In this study, how children can come together with old people, their sharing and the knowledge and skills they can obtain from this sharing are discussed in connection with some evidence-based practices conducted in other countries. It can be claimed that implementation of such sample models after being adapted to our culture and education system can make contribution to the formation of a "positive perception" towards old and young generations and consequently, to the "strengthening of intergenerational relationships".

Keywords: Child, intergenerational solidarity, model, school, elderly

GİRİŞ

Demografik yaşlanma sürecinden geçen pek çok ülkede yaşam süresinin geçmişe oranla çarpıcı bir biçimde uzaması ile birlikte yaşlılık olgusu daha görünür bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca yaşlıların ihtiyaçlarına bağlı olarak yalnızlık, yoksulluk, engellilik, kronik hastalıklar, bakım gibi yaşlılığa özgü sorunlar sıklıkla gündeme gelmeye

başlamıştır. Günümüz politikaları ise yaşlılık olgusuna ilişkin bütünlükçü bir yaklaşım göstermemektedir. Çünkü her toplum kendi demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarına bağlı olarak yaşlılık dönemine ilişkin sorunlarla başa çıkabilmek için farklı politikalar üretmeye başlamıştır. Ancak hepsinde ortak ve önemli olduğu anlaşılan konu "kuşaklararası dayanışma"dır. Bu politikalarda genellikle aile, yaşlı ihtiyaçlarına cevap olarak sunulmakta ve kuşaklararası dayanışma, ülkemizde de olduğu gibi, daha çok aile üzerinden değerlendirilmektedir (Kalaycıoğlu, 2012: 51-52).

Bengtson ve Roberts (1991) ailede kuşaklararası ilişkileri 6 boyuta bağlı olarak incelemektedir. Bu boyutlardan biri olan *ilişkisel (associational) dayanışma*; yüz yüze, telefonla ve diğer (e-posta, msn gibi teknolojik araçlar vb.) yollarla kuşaklararası iletişimin biçimini ve sıklığını ifade etmektedir. *Duygusal (affectual) dayanışma*; çocuklar ve aileleri arasındaki ilişki kalitesinin ölçüsü olarak duygusal yakınlık kadar çatışmayı da açıklamaktadır. *Görüş birliğine/rızaya dayalı (consensual) dayanışma*; değer ve inançlardaki anlaşma oranını/düzeyini ortaya koymaktadır. *Normatif (normative) dayanışma* kuşaklararasıdaki ilişkilerde anneye, babaya ve çocuğa ait sorumlulukların dikkate alınarak karşılıklı bağlılığın ölçülmesini sağlamaktadır. *İşlevsel (functional) dayanışma* ebeveynler ve çocukları arasındaki maddi ya da manevi desteği ifade etmektedir. *Yapısal (structural) dayanışma* ise aile etkileşimindeki önemli fırsat yapılarını açıklamaktadır. Tipik ölçüleri ise coğrafik uzaklık ve ikamet edilen yerin yakınlığıdır; ancak akrabalara, ebeveynlere, çocuklara ve kardeşlere ulaşabilmenin yanı sıra yaş, cinsiyet, medeni durum, sağlık durumu ve çalışma durumu gibi pek çok faktör de yapısal dayanışma için önemlidir. Bu boyutların hepsinin ise yapısal olarak birbirleri ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir (Bengtson ve Roberts, 1991: 857).

Bengtson ve Roberts (1991:857)'in dayanışma modeli aile yaşamının ahenkli ve pozitif yönlerini ortaya koyarken, aile ilişkilerinde çelişkili ve zıt hislerin ihmal edilmesine de neden olabilmektedir. Çünkü örneğin kadının artan eğitimi ve işgücüne katılımı ile birlikte evde yaşlı bakımını üstlenecek birinin olmaması, bakım maliyetlerinin artması, değişen iş çevresi nedeni ile ailenin farklı bir yere taşınması ve konutların küçük tasarlanması gibi nedenlere bağlı olarak yaşlının aile içinde bakılması çelişki doğurabilmektedir (Kalaycıoğlu, 2012: 559). Bu nedenle aile içinde sadece dayanışmanın değil, çelişkili yaratan ve zıt hislere neden olan faktörlerin de açıklanması önemlidir.

Diğer yandan günümüzde en yaşlı ve en genç kuşak arasındaki yaş farkının açılması ile birlikte kuşaklararası ilişkilerin sadece aileye değil topluma yansıyan etkileri de daha yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. Bu çalışmada, ulusal literatürden hareketle öncelikle aileye ve dolayısıyla topluma yansıyan etkileri göz önünde bulundurularak kuşaklararası ilişkiler tartışılmaya ve açıklanmaya çalışılmaktadır.

Ülkemizde kuşaklararası ilişkiler konusunda değerlendirme yapabilmek için ailenin yaşadığı değişimlere değinmek gerekmektedir. Özellikle yaşam biçiminde, evlenme, doğurganlık ve eğitim durumunda ortaya çıkan değişiklikler ülkemizde aile yapısı için önemli etkenler olarak sıralanabilir. Nitekim Türkiye’de çekirdek aile yapısı ve geçmişe oranla evli olmayanların sayısı artmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2014). Kadınlar doğurganlıklarını ileri yaşlara ertelemeye başlamıştır. Özellikle kentte yaşayan kadınlar evliliklerini geciktirme, doğumlarını erteleme ya da doğurganlığına son verme eğilimine girmeye başlamışlardır. Ayrıca doğurganlıktaki düşüşün, kadınların eğitim düzeyiyle de paralel olduğu ortaya çıkmıştır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009). Türkiye’de kadınlar arasında kariyer hedefleri artmıştır (doktora, post doktora) ve eğitim yılları da uzamıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012). Eğitimli kadınların oranının artmasına paralel olarak çalışma yaşamındaki kadınların oranı da artmıştır. Bu eğilimler Türkiye’de önceleri ailenin özellikle de kadının sorumluluk alanı kapsamında olduğu kabul edilen “ailedeki (yaşlı) bireylerin bakımı”nın kurum bakımına ya da evde bakım hizmetlerinin sorumluluk alanına dahil edilmeye başlanabileceğini akıllara getirebilir. Buna ek olarak aile bireylerinin yaşlıya bakmasının mümkün olmadığı durumlarda yaşlı bireylerin aynı bina, aynı sokak ya da aynı mahalle içinde ikamet etmeleri sağlanarak yaşlıların bakımının gerçekleştirilmeye çalışıldığı da vurgulanmaktadır. Dolayısıyla yaşlı ebeveynlerle olan mekansal yakınlığın, evde bakımın yerine tercih edilebileceği eğilimi de tartışılmaktadır (Kalaycıoğlu, 2012: 52). Zira Aykan ve Wolf (2000)’un yaptığı araştırma da Türkiye’de çocukların, anne babalarına yakın yerlerde oturarak onlarla ilgilenmeye devam ettiklerini göstermektedir (Aykan ve Wolf, 2000: 418).

Diğer yandan ailenin sosyo-ekonomik durumunun yetersiz olması durumunda ise aile üyelerinden biri tarafından yaşlı bakımının evde gerçekleştirilmesi kaçınılmaz olabilmektedir. Tufan (2008)’in Antalya’da bakıma muhtaç yaşlıların bakımını üstlenen aile üyeleri üzerinde yapmış olduğu araştırmanın sonuçları bu açıdan önemli kanıtlar ortaya koymaktadır. Nitekim bu araştırma kapsamındaki yaşlıların sosyo-ekonomik statüsünün düşük olduğu, genellikle yetişkin kız çocuklarının ve gelinlerin evde yaşlıların bakımını üstlendikleri belirlenmiştir. Erkeklerin

ise yaşlıların bakımına katıldıkları, bakımın genellikle bir kişi üzerinden yürütüldüğü saptanmıştır (Tufan, 2008: 14-15). Ülkemizde yapılan başka bir çalışmada (Baran, 2005: 98) ise Tufan (2008)'ın araştırmasında olduğu gibi yaşlılara bakmakla yükümlü kişilerin genellikle kadınlar (gelin ya da kız çocuk) olduğu belirlenmiştir.

Kuşaklararası ilişkilerde önemli faktörlerden biri de yaşlılıkta fiziksel ve zihinsel kayıplar, günlük yaşam ve kendine bakım aktivitelerinin yaşlılar tarafından bağımsız bir biçimde gerçekleştirilememesidir. Çünkü bu faktörler kuşaklararası ilişkilerin azalmasında, yaşlıların toplum içinde yük olarak algılanmalarında ve yaşlılara olumsuz algı ve tutum geliştirilmesinde etkili olabilmektedir (Gökçe-Kutsal, 2007: 2). Ülkemizde yapılan bazı araştırmalarda (Göçer ve Ceyhan, 2012: 183; Güven, Uçakan-Muz ve Efe-Ertürk, 2012: 102; Özdemir, 2009: 58; Soyuer vd., 2010: 24; Ünalın, Soyuer ve Elmalı, 2012: 117; Vefikuluçay, 2008: 97; Yılmaz ve Özkan, 2010: 51) oranı az da olsa olumsuz tutumlar dikkat çekmektedir. Özellikle son yıllarda yürütülen bazı araştırmalar ise yaşlılara yönelik olumsuz tutumları (European Commission, 2012: 29, 36;), görüşleri (Adıbelli, Türkoğlu ve Kılıç, 2013: 2) ve tanımlamaları (Kulakçı, 2010: 20) açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Ayrıca Aktif Yaşlanma Raporu, Türkiye'deki yaşlıların artan oranından endişe duyulduğunu ve yaşlılara yönelik önyargıların olduğunu göstermektedir (European Commission, 2012: 29,36). Yaşlılar açısından ortaya çıkan bu endişe, olumsuz tutum, görüş ve tanımlamalar "*Türkiye'de kuşaklararası ilişkiler ya da dayanışma uygulamaları azalıyor mu?*" sorusunu akıllara getir(ebil)mektedir. Zira yaşlılar üzerinde yapılan bir araştırmada da yaşlıların, aile içindeki kuşaklararası ilişkilerinde sorun yaşadıkları belirtilmekte ve yaşlı sayısının artmasına paralel olarak kuşaklararası ilişkilerin çözülmeye başlayacağına dikkat çekilmektedir (Tokgöz, 2011: 54).

Ülkemizde yapılan bazı araştırmalar (Güven, Uçakan-Muz ve Efe-Ertürk, 2012: 102 ; Göçer ve Ceyhan, 2012: 183; Özdemir, 2009: 58; Soyuer vd., 2010: 24; Vefikuluçay, 2008: 97) ise yaşlılara yönelik olumlu tutumun kültürümüz ile bağlantılı olduğunu ve yaşlılara saygının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Zira yapılan bir çalışmada ise yaşlıya olumlu anlam atfetmenin karşılığı olarak Türkiye'de yaşlanmanın bilgelik ile ilişkisine, tarih ve edebiyat alanındaki yaşlı ve bilge kişilerden örneklere yer verilmiştir (Cangöz, 2008: 146-147). Bu çalışmalara bağlı olarak ülkemizde yaşlılara değer verildiği çıkarımına varmak mümkün olsa da son yıllarda yaşlılara yönelik olumsuz tutumlar ve aile içi ilişkilerdeki kırılmalar da dikkate alındığında "*Türkiye'de kuşaklararası dayanışma*"ya ihtiyaç olduğu düşünülebilir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada kuşaklararası dayanışmayı güçlendirmek için "*Okul temelli dayanışma modelleri*"ne

dikkat çekilmektedir. Böylece gençlerin/çocukların okul ortamında yaşlı kuşak ile nasıl biraraya gelebilecekleri, karşılıklı paylaşımları ve bu paylaşımlardan kazanabilecekleri bilgi ve beceriler, dünyada uygulanan bazı kanıt temelli iyi uygulama örnekleri üzerinden tartışılmaktadır. Ayrıca bu örnek uygulamaların bireysel ve toplumsal düzeyde yansımaları ile ülkemizde uygulanan modeller de göz önünde bulundurularak Türkiye için önemli çıkarımlara yer verilmektedir. Son olarak kuşaklararası ilişkilerin güçlendirilmesi ve bu modellerin kültürümüz ve eğitim sistemimizle uyumlu hale getirilerek uygulanması için önerilerde bulunmaktadır.

KUŞAKLARARASI İLİŞKİLERDEKİ KIRILMALARA KARŞI “OKUL TEMELLİ KUŞAKLARARASI DAYANIŞMA MODELLERİ”

Kuşaklararasıdaki ilişkiler; yaş grupları arasındaki farklı bilişsel ve fiziksel işlevsellikten etkilenebilmektedir. Bu etkiye bağlı olarak fiziksel mekan tercihi ve bu mekanlarda yürütülen aktiviteler farklılaşabilmektedir. Ayrıca yaşam dönemi boyunca ortaya çıkan psikolojik değişimler genç ve yaşlı kuşak davranışlarının değişmesi ile sonuçlanabilmekte ve bu durum her bir kuşağın dünyaya bakış açısını, rollerini ve iletişimini etkileyebilmektedir (Lloyd, 2008: 9).

Diğer yandan her bir kuşağın deneyim ve sosyalizasyonundaki farklılaşmalar toplumsal yapıdaki; ekonomi, sağlık, bilim ve teknoloji alanındaki değişimlere göre açıklanmaktadır (Hatton-Yeo, 1999: 1). Zira günümüzde özellikle bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, artan eğitim fırsatları ile birlikte gençlere yeni bakış açıları kazandırmaktadır. Ancak özellikle üniversite yaşamının ardından yüksek lisans ve doktora eğitimi ile akademik kariyer hedefleri gençlerin toplumsal yaşama daha geç dahil olmalarına neden olabilmektedir. Yaşamın ilerleyen yıllarında aile bireylerinin evden ayrılması (iş, eğitim ya da evlilik gibi nedenlerle) ya da yaşamını yitirmesi gibi nedenlerle değişen çevre ve yeni koşullar karşısında yaşlı kuşağın ise yaşam öncelikleri ve dolayısıyla yaşamdan beklentileri de farklı olmaktadır (Çopur, Erkal ve Şafak, 2007: 2). Bu anlamda her bir kuşağın birbirleri ile kurdukları iletişim sıklığı ve biçimi de farklılıklar göstermektedir.

Kuşaklararası ilişkiler yukarıda sıralanan pek çok faktöre bağlı olarak önceleri mikro düzeyde (aile içinde) incelenirken bugün makro düzeyde (toplum ve dünya açısından) de ele alınmaktadır. Çünkü yaşam süresinin uzaması ile birlikte özellikle yaşlıya bakım sorumluluğunun ve bakım hizmetlerinin ekonomik ve toplumsal açıdan artan önemi kuşaklararası ilişkilerin topluma ve dünyaya malolan etkilerinin tartışılmasını da gerekli hale getirmiştir. Hatta aynı anda birarada yaşayan

kuşakların çoğalmasına bağlı olarak 2012 yılı, kuşaklararası aktif yaşlanma ve dayanışma yılı olarak kabul edilmiştir (The Council of the European Union, 2012: 1-11). Bu anlamda kuşaklararası ilişkileri güçlendirmeye olan ihtiyaç vurgulanarak dünyada yaşlılara yönelik olumlu algı oluşturmayı ve olumlu tutum geliştirmeyi sağlamak üzere yapılan çalışmaların ve girişimlerin sayısı da artmıştır. Bu girişimler arasındaki yaşlıları ve çocukları/genç kuşağı biraraya getirmeye çalışan "Okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri" bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu modeller genç ve yaşlı kuşak arasında (sürekli) kaynak transferini ve öğrenmeyi sağlayan sosyal araçlardır. Bu modeller aracılığı ile belirli bir hedef kitleye yarar sağlamak üzere genç ve yaşlı kuşak arasında etkileşim sağlanmaya çalışılmaktadır (Kaplan, 2001: 4). Bunun için her iki kuşak arasında işbirliğini, etkileşimi ve dayanışmayı artırmaya yönelik aktiviteler yürütülmektedir (<http://www.stthomasu.ca/research/youth/manual/program.htm>). Bu aktiviteler genç ve yaşlı kuşak arasında bilginin, becerinin ve deneyimin paylaşılmasında etkili olmaktadır (BC Care Providers Assosication, 2009: 2).

Okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri; amaç, hizmet yeri, insan kaynağı gibi pek çok açıdan çeşitlilik göstermektedir. Hedef kitle ve hizmet götür(ül)en insan kaynağı belirli bir amaca göre seçilerek gönüllü katılım sağlanmaktadır. Bu modeller Kaplan (2001: 3) tarafından (i) *eğitim müfredatındaki alanlarla bağlantılarına* (ii) *hizmet sağlama yönelimine* ve (iii) *belirli bir zamanda yürütülmesine* göre üç kategoride sınıflandırılmaktadır.

✓ ***Eğitim müfredatındaki alanlarla bağlantılarına göre okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri:*** Bu model kapsamında yaşlıların eğitime yönelik alan deneyiminden yararlanılmaktadır. Bu amaçla yaşlılar; okullarda öğretmen, kütüphane ya da kafeterya görevlisi, idari personel yardımcısı, kariyer danışmanı, matematik ya da ya da herhangi bir derse ilişkin gönüllü kurs veren, dinleyici, öğretmen, ders asistanı gibi daha pek çok rolü gerçekleştirerek çocukların yaşamına dahil olmaktadır. Bu modellerde sıklıkla spor, sanat, müzik, yabancı dil dersleri ve uyuşturucuyu önleme ve buna yönelik eğitim programları için yaşlılar tercih edilmektedir. Bununla birlikte yazı yazmayı öğretme gibi akademik amaçlar konusunda da yaşlılar öğrencilere yardımcı olabilmektedirler. Ayrıca pilot olarak seçilen bir okulun müfredatına ilişkin herhangi bir proje konusunda destek olmaları ya da belirli becerilerin (tarih ve performans sanatlarını, anadili ya da başka bir dili öğretmek, teknolojik beceri geliştirmek, çevre eğitimi vermek vb.) geliştirilmesinde

yaşlılar görev alabilmektedirler. Bazı aktivitelerin (örneğin yaşlılarla çocukların birlikte öğle yemeği yemeleri gibi) ise akademik müfredatla ilişkisi yoktur; ancak bu aktiviteler okulun atmosferine ve işleyişine katkıda bulunmak üzere gerçekleştirilebilmektedir (Kaplan, 2001: 6).

✓ **Hizmet sağlama yönelimine göre okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri:** Bu kapsamdaki modellerin temel odak noktası “hizmet sağlayıcıları” ve “hizmet alıcıları”dır. Çocukların (hizmet alıcı) kişisel gelişimine (psiko-sosyal, kariyer gelişimi vb.) ve eğitim sürecine önemli katkı sağlamak üzere toplumsal sorunlara karşı duyarlı, bu sorunların çözümüne yardımcı olmak üzere istekli ya da kendisini bu anlamda sorumlu hisseden sağlıklı ve aktif yaşlılar (hizmet sağlayıcı) bu modeller kapsamında görev almaktadırlar. Bu modellerde yaşlılar özellikle çocuklara rol modeli olmakta ve danışmanlık yapmaktadırlar. Bu modellerin uygulanmasında sadece yaşlıların, çocuklara hizmet etmesi söz konusu değildir. Aynı zamanda çocuklar (hizmet sağlayıcı) da sahip oldukları enerji, coşku ve destekleri ile yaşlıların (hizmet alıcı) yaşamlarına dahil olabilmektedirler. Bunun yanı sıra hem yaşlıların hem de çocukların belirli bir amaç için hizmet sağlayıcı konumunda birlikte çalışmalarını da söz konusu olabilmektedir (Kaplan, 2001: 9). Böylece gençlerin ve yaşlıların birlikte katılımı ile çevreyi koruma ve topluma hizmet gibi pek çok aktivite bu modeller kapsamında gerçekleştirilebilmektedir (Jarrott vd. 2007: 1-2).

✓ **Belirli bir zamanda yürütülen okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri:** Bu kapsamda gerçekleştirilen kuşaklararası aktiviteler sadece bir kez, mevsimsel, yıllık ve ara sıra düzenlenebilmekte ya da herhangi bir aktivitenin gereği olarak belirli bir sıklıkta ya da düzenli olarak yürütülebilmektedir. Bu modelde çocukların ve yaşlıların başka bir yaş grubu hakkında bilgi sahibi olmalarını; okul alanı dışında başka bir yaş grubunu görmelerini ve başka bir yaş grubu ile tanışmalarını sağlayan aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca toplumsal olayları anma ya da kutlamalar gibi özel günler için yıllık ya da periyodik aktivitelere (toplu olarak) katılım sağlanabilmekte, belirli bir zaman diliminde proje amaçlı gösteriler düzenlenebilmektedir. Bunun yanı sıra okul müfredatına yerleştirilerek öğrencilerin sürekli bir biçimde belirli organizasyonlara katılımı sağlanabilmektedir. Bunun dışında örneğin bir okul, herhangi bir yaşlı merkezine ev sahipliği yaparak merkez üyesi olan yaşlı ya da genç kuşağın sürekli olarak karşılıklı paylaşımında bulunmalarını, birbirlerine destek olmalarını ve birbirleri ile iletişim kurmalarını sağlamak üzere her iki kuşağı biraraya getirebilmektedir (Kaplan 2001: 14).

BAZI KANIT TEMELLİ İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİNİN "KUŞAKLARARASI YANSIMALARI"

Kaplan (2001) tarafından sınıflandırılan okul temelli kuşaklararası dayanışma modellerinin her biri hem bireysel (çocuk, genç ve yaşlılar) hem de toplumsal düzeyde önemli kazanımları da beraberinde getirebilmektedir. Bu kazanımlar, uluslararası literatürdeki bazı kanıt temelli iyi uygulama örnekleri üzerinden aşağıda açıklanmaktadır.

Bireysel Düzeyde Yansımalar: "Çocuklar" ve "Yaşlılar"

Okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri aracılığı ile çocukların/gençlerin yaşamında olumlu değişimler sağlanabilmektedir. Bu değişimler kimi zaman çocukların, bazen yaşlıların bazen de her iki kuşağın yaşamında görülebilmektedir. Özellikle risk altındaki öğrencilerin okula devamsızlık ya da okuldan kaçma oranlarının azaltılması, çocuklar için pozitif öğrenme ortamının oluşturulması, grup üyesi olarak ders çalışma gibi çocukların akademik beceri ve performansı üzerinde bu modellerin olumlu katkıları sağladığı belirtilmektedir. Örneğin Newman, Morris ve Streetman (2012) tarafından Amerika'da yapılan çalışma ile ilkökulda kuşaklararası bir model planlanmıştır. Bu modelde bir ilköğretim okuluna devam eden 8-9 yaş aralığındaki 60 çocuğun, 60 yaş üzerindeki 12 yaşlı birey ve 4 gönüllü öğretmen ile biraraya gelmesi sağlanmıştır. Gönüllü yaşlı bireyler sınıf içinde öğretmenlerin çocuklar için gerçekleştirdikleri aktivitelere yardımcı olmuşlardır. Okul sonrasında da gönüllü yaşlılar, çocuklara destek olmuşlardır. Gönüllü öğretmenlerin dördü, okul içinde ve dışında yaşlı bireylerin çocuklar ile olan etkileşimlerini gözlemlemişler ve kayıt altına almışlardır. Yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin akranları ile ilişkilerinin iyileşerek öz yönetim becerilerinin ve sınıf içi çalışmaya olan ilgilerinin de arttığı belirlenmiştir (Newman, Morris ve Streetman, 2012: 129).

Kolombiya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü tarafından 1986-2007 tarihleri arasında uygulanmış olan kuşaklararası modelde ise ortaokul öğrencilerine sınıf ortamında akademik sorunlarla ve yaşamlarındaki diğer çıkmazlarla başa çıkabilmeleri için emekli öğretim üyeleri gönüllü olarak görev almışlardır. Bu model ile büyükşehirdeki devlet okullarında hızla artan öğrenci sayısına bağlı olarak ortaya çıkan sorunların daha destekleyici bir çevre oluşturularak çözülmesi hedeflenmiştir. Uygulanan bu model ile özellikle çocukların okuldan kaçma oranlarının büyük ölçüde azaldığı belirlenmiştir (New York City Department for The Aging, 2010: 54).

Amerika’da uygulanan “Öğrencilerle ve Olgun Yetişkinlerle Birlikte Okuma (SMART)” adlı modelde öğrencilerin okuma düzeyini geliştirmek üzere gönüllü yaşlılar hafta içi yüz yüze mentörlük (daha tecrübeli bir grup olarak aktif yaşlıların, çocuklara ihtiyaç duydukları konularda yardımcı olmaları) yapmışlardır. Okul temelli kuşaklararası bu model aracılığı ile çocukların öncelikle kendilerine olan güvenlerinin artmasına paralel olarak derse ilgilerinde ve motivasyonlarında da artış görülmüştür. Ayrıca çocukların sorumlu davranışlar sergilemelerinin bu model ile desteklendiği belirlenmiştir. Bu modele katılan çocukların %90’ının okuma skorlarında önemli artış olduğu da saptanmıştır (Jewish Council of Younkeys-Westchester Community Partners, 2014: 1).

Okul temelli bazı kuşaklararası modellerin ise çocukların yanı sıra yaşlı bireylerin yaşamına da önemli katkılar sağladığı bulunmuştur. Örneğin Manhattan yakınlarında yürütülen bir modelde okullarla yapılan işbirliği sayesinde lise öğrencileri, görme engelli yaşlıları (60 yaş üzerindeki) evlerinde ziyaret etmişlerdir. Bu model sayesinde görme engelli yaşlıların yalnızlık duygularının azaltılmasına ve toplumsal kaynaklardan yararlanmalarına katkı sağlanmıştır. Bu modele katılan öğrencilerin ise görme engelli yaşlıların ihtiyaçları konusunda farkındalık kazanmaları hedeflenmiştir. New York Yaşlanma Bölümü’nün finansal desteği ile yürütülen bu modelde yaklaşık 15 lise ile işbirliği yapılmıştır. Bu okullarda öğrencilerin, ders kapsamında bu hizmetlere katılımları sağlanmıştır. Aynı zamanda bu model toplum hizmetlerine katılmak isteyen ve görme engelli yaşlılara hizmet vermeye ilgi duyan performansı yüksek düzeyde olan öğrencilerin akademik dönem içinde ya da okulun tatil olduğu yaz aylarında biraraya gelmelerini mümkün hale getirmiştir. Bu öğrenciler “Hizmet asistanı” ünvanı ile bu modelde görev almışlardır. Engelli yaşlılarla biraraya gelmeden önce uzman eğitimciler tarafından bu öğrencilere altı aylık zorunlu eğitim verilmiştir. Bu eğitim kapsamında kişisel gelişimi ve sosyal becerileri geliştirmek üzere aktif öğrenme teknikleri ve hasta-hekim ilişkisine yönelik uygulamalar yapılmıştır. Aynı zamanda görme engellilik ve yaşlı olma konusundaki kalıpyargılara da bu eğitim kapsamında yer verilmiştir. Böylece öğrencilerin ev içindeki ve dışındaki müracaatçılarla çalışmalarını sağlayacak uygulama becerileri kazanmaları mümkün hale getirilmiştir. Bu modelde özellikle kültürel gerontoloji alanındaki eğitimcilerin görev almaları sağlanmıştır. Böylece gençlerin farklı kültürden (siyah ya da beyaz ırktan) gelen bireylerin yaşamlarına dahil olmaları da sağlanmıştır. Bu modelin uygulanması ile öğrencilerin kişilerarası becerilerinin geliştiği ve sorumluluk duygularının arttığı, yaşlılara ve özellikle görme engelli yaşlılara yönelik olumlu tutum geliştirdikleri bulunmuştur. Engelli yaşlıların ise öğrencilerin kendilerine

verdikleri hizmetten memnun kaldıkları ve her yaştan katılımcının bu hizmetlere katılımlarının sağlanması yönünde geri bildirimde buldukları belirlenmiştir (New York City Department for The Aging, 2010: 43-50).

New York Yaşlanma Bölümü'nün işbirliği ile yürütülen başka bir modelde ise yaşlılara verilen hizmetler konusunda lise öğrencilerine bu alanda kariyer öncesi çalışma ve gözlem yapma olanağı sağlanmıştır. Öğrenciler seçilirken özellikle okuldan kaçma oranlarının yüksek olduğu okullar tercih edilmiştir. Böylece okuldan kaçma riskine karşı bir meslek alanına ilişkin öğrencilere farkındalık kazandırmak istenmiştir. Okulda görevli olan öğretmenlerin ve personelin de bu modele katılımı sağlanmıştır. Model kapsamında öğrencilerin, New York'taki bazı yaşlı merkezi, yaşlı bakımevi gibi kurumları haftada 15-20 saat arasında ziyaret etmeleri ve bu alanlardaki çalışanlara yardım etmeleri sağlanmıştır. Diğer yandan yaşlıların da bu bakım alanlarında kendilerini ziyaret eden öğrencilerle iletişim kurmaları, onlarla deneyimlerini paylaşmaları mümkün hale getirilmiştir. Bu anlamda modelin, yaşlıların ve öğrencilerin karşılıklı olarak birbirlerine hizmet etmelerini ve aralarında etkileşim oluşmasını sağlamada etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sayede ailesinde yaşlılarla etkileşim olanağı bulamayan öğrencilerin yaşlıların ilgisinden, sevgisinden, deneyimlerinden ve bilgisinden yararlanmaları mümkün olmuştur. Yaşlıların ve öğrencilerin birbirlerine karşı önyargılarının ve korkularının giderilmesinde de bu modelin olumlu etki oluşturduğu saptanmıştır (New York City Department for The Aging, 2010: 25-26).

Amerika'da yaklaşık yirmiden fazla eyaletin kamu ilkokullarında uygulanmaya devam eden "Deneyim Birliği" adlı model de kanıt temelli iyi uygulama örneklerinden biridir. Halen uygulanan bu model aracılığı ile okul ortamında çocuklara ders anlatmaları, çocukların belirli bir konuyu tartışmaları ve çatışma yaşadıkları konularda çözüm yolu geliştirmeleri için yaşlılar, çocuklar ile biraraya gelmektedirler. Aynı zamanda bu model kapsamında hizmetleri karşısında yaşlılara, belirli bir ücret verilmektedir (Parisi vd. 2009: 4). Bu model sayesinde çocukların, akademik becerilerinin geliştiği ve performanslarının arttığı; yaşlılara olumlu tutum geliştirdikleri; duygusal, sosyal ve psikolojik açıdan olumlu gelişimsel özelliklere sahip oldukları saptanmıştır. Yaşlıların ise bu model sayesinde bilgilerini, becerilerini ve deneyimlerini kullanarak bilişsel, fiziksel, sosyal ve psikolojik fonksiyonlarını geliştirme imkanı buldukları belirlenmiştir. Önceleri yaşlıların sağlığını geliştirmek amacı ile planlanan bu modelin hem yaşlıların sağlığını iyileştirdiği hem de yaşama daha aktif katılarak yaşlıların bilge kişilik özelliklerini çocuklara aktarma fırsatı buldukları saptanmıştır (Frick vd., 2004: 106-107).

Toplumsal Düzeyde Yansımalar: “Okul ve Toplum”

Kuşaklararası modellerin topluma yönelik sağladığı yararlar çoğu zaman kanıt olarak görünür olmayabilmektedir. Örneğin lise öğrencileri bu modeller kapsamında yaşlıları evlerinde ziyaret edebilirler, onlara günlük ya da yardımcı yaşam aktiviteleri konusunda destek olabilirler. Böylece yaşlı bireylerle çocukların sosyal etkileşimde bulunmaları sağlanabilir. Bu etki bireysel düzeyde daha görünür olabilir; ancak çocukların gerçekleştirdikleri bu aktivitenin yaşlıların yaşamına sağladığı katkı, makro düzeyde olumlu sonuçları da beraberinde getirebilmektedir. Zira bu aktivitelerin uzun süreli bakım kuruluşları ile işbirliği yapılarak yürütülmesi, yaşlıların sağlık merkezlerine ya da hastanelere gitmek yerine evde sağlık bakımı hizmetlerini almalarını da sağlayabilir. Böylece bağımsız bir biçimde yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlanan yaşlı bireylerin, ihtiyacı olan diğer bireyleri bu modele katılmaya teşvik ederek genç ve yaşlı kuşağın bu modellere daha fazla katılmaları, işbirliği yapmaları ve böylece aralarındaki etkileşimin artması sağlanabilir. Bu örnek üzerinden düşünüldüğünde çocuklar aracılığıyla yaşlı bireylere götürülen hizmetin toplumsal açıdan olumlu etkileri olduğu da söylenebilir (Kaplan, 2001: 25).

Okul temelli kuşaklararası modellerin kuşakların birbirlerine yönelik tutumlarını olumlu etkileyerek işbirliğini artırdığı ve özellikle okul ortamında aktif vatandaşlığı desteklediği belirtilmektedir. Örneğin Ellis ve Granville (1999: 181) tarafından yaşlı ve genç kuşağı okul ortamında biraraya getiren kuşaklararası modelin yürütülmesi sonucunda her iki kuşak arasındaki etkileşimin arttığı bulunmuştur. Bu modelde mentörlük yapan yaşlıların, okul ortamında çocuklara daha fazla yardımcı oldukları saptanmıştır. Ayrıca bu modelin sürdürülebilir hale getirilerek uygulanmasının kuşaklararası algıyı olumlu yönde değiştirmek, işbirliğini artırmak ve okullarda aktif vatandaşlığı desteklemek açısından önemli olduğu vurgulanmıştır (Ellis ve Granville, 1999: 181).

Belirli bir program dahilinde düzenli aralıklarla uygulanan okul temelli kuşaklararası modellerin okul ve toplum arasındaki bağları güçlendirme potansiyeli taşıdığı da belirtilmektedir. Örneğin İrlanda’da 1998 yılında uygulanmaya başlanan “Sligo Sanat ve Sağlık Programı”, çevrelerinde olup bitenlerden haberdar olmaları ve birbirlerinin yaşamlarını keşfetmeleri için yaşlı bireyleri, yaşlı profesyonel sanatçıları ve çocukları görsel sanatlar, drama, fotoğraf ve film gibi daha pek çok aktivite yoluyla düzenli olarak biraraya getirmektedir. Bu model kapsamındaki sanat aktiviteleri halen belirli bir program çerçevesinde düzenli olarak

yürütülmeye devam etmekte olup okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri arasında örnek gösterilebilecek başarılı uygulamalardan biridir. Bu model, katılımcıların sanat aktiviteleri için profesyonel sanatçılarla işbirliği yapmalarına olanak sağlamaktadır. Bunun için belirli bir okul seçilerek 10-15 yaş aralığındaki çocuklar ile çocukların bulunduğu okullara evi yakın olan yaşlıların ve profesyonel sanatçıların biraraya gelmeleri sağlanmaktadır. Böylece sağlığın temel belirleyicilerinin iyi ilişkiler kurmak olduğu vurgulanmakta, yaratıcı sanat aktiviteleri ile sağlığın ve refahın geliştirilebileceği mesajı verilmektedir. Ayrıca çeşitli sanat formları içinde yaşlıların ve çocukların, profesyonel sanatçılarla çalışma olanağı bularak kendilerini bu anlamda geliştirme fırsatı yakaladıkları da belirtilmektedir. Hem çocukların hem de yaşlıların içinde buldukları topluma ait olma duygusu geliştirmelerinde, sanat aktiviteleri aracılığı ile okul ve toplum arasındaki bağların güçlendirilmesinde bu modelin etkili olduğu da ifade edilmektedir (Moloney, 2007: 4, 17, 19).

Toplumun üyeleri olarak çocuklar ve yaşlılar belirli bir yere ilişkin sorunları keşfetmek ya da o soruna çözüm yolu geliştirmek üzere biraraya geldiklerinde sorunlara farkındalık kazanarak yaşam kalitesinin artırılmasına da katkıda bulunmuş olmaktadır. Örneğin, Florida'daki bir devlet okulunun işbirliği ile suçu azaltmak için yaşlı ve genç kuşağın biraraya gelmesi sağlanmaktadır. Bu modelde yaşlılar ve gençler şiddet vakalarında durumu gerekli yere bildirmek üzere okul ile işbirliği yaparak şiddetin ve dolayısıyla suçun önlenmesine katkıda bulunmuşlardır (Hawkins ve Mcguire, 1999: 20-21).

Okul temelli kuşaklararası modellerin aynı zamanda kültür, tarih ve deneyimler yoluyla çağdaş eğitimci rollerinin benimsenmesinde ve çağdaş eğitim yöntemlerinin kullanılmasında etkili olduğu açıklanmaktadır. Örneğin İrlanda'da yürütülen başka bir çalışmada (Surlis, 2012: 28-29) ise "Yaşayan Sahneler" adlı okul temelli kuşaklararası öğrenme modeli uygulanmıştır. İrlanda'nın batısındaki 6 lisede okul müfredatının bir parçası olarak haftada 2.5 saat uygulanan bu modelde çocukların ve emekli yaşlıların müzik, sanat, drama ve yazma gibi aktivitelere birlikte katılmaları sağlanmıştır. Böylece her iki kuşağın karşılıklı görüşlerini paylaşarak birbirlerinin ihtiyaçlarını öğrenmelerini sağlayan bir ortam oluşturulmuştur. Ayrıca bu model kapsamındaki öğrenciler ve yaşlılar sayesinde okulların diğer okullara göre sosyal ağlarının genişlediği ve bu okulların "toplumsal öğrenme merkezleri" olarak görülmeye başladığı saptanmıştır. Bunun yanı sıra bu modellerde görev alan öğretmenlerin didaktik ve tek taraflı aktarıcı profiline dışına çıkarak öğrencilere rehberlik

ettikleri; öğrencileri daha fazla dinledikleri; onların öğrenmelerini kolaylaştırdıkları; kültür, tarih ve deneyimlerini karşılıklı olarak paylaşma ortamı sağladıkları belirlenmiştir. Böylece okullarda “çağdaş eğitimci profiline uygun rolleri”in benimsenmesi gerektiğine dikkat çekilmesinde de bu modellerin etkili olduğu kanıtlanmıştır (Surlis, 2012: 40).

OKUL TEMELLİ KUŞAKLARARASI DAYANIŞMA MODELLERİ AÇISINDAN “TÜRKİYE”

Türkiye’de kuşaklararası dayanışma olmakla birlikte Kalaycıoğlu (2012)’nin da belirttiği gibi demografik, ekonomik, mekansal faktörler, nesil farkı ve bireylerin anlam dünyalarındaki değişimler gibi nedenlerle kuşaklararası ilişkilerde kırılmalar kendini göstermektedir. Bu anlamda dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kuşaklararası ilişkileri güçlendirmeye yönelik girişimlere ihtiyaç vardır. İhtiyaç duyulan bu girişimlerden biri de kuşaklararası modellerdir.

Özellikle 2012 yılının aktif yaşlanma ve dayanışma yılı olarak ilan edilmesinin ardından ülkemizde genç ve yaşlı kuşağı biraraya getiren kuşaklararası aktiviteler artmıştır. Çocukların sosyalleşmesinde, risklerden korunmalarında, gelişimlerinin desteklenmesinde ve çalışma yaşamına hazırlanmalarında en önemli kurumlardan biri olarak “okullara” bu aktivitelerin yürütülmesinde çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Ancak ülkemizde okullarla işbirliği yapılarak yürütülen kuşaklararası modeller sınırlıdır. Örneğin “Aktif Yaşam İçin Nesillerarası Etkileşim Modeli” (AYNA) projesiyle ülkemizde yaşlıların ve gençlerin biraraya gelmeleri ve böylece sosyal yaşama katılmaları desteklenmektedir. Bu model kapsamında Keçiören, Altındağ ve Çankaya ilçelerinde bulunan gönüllü gençlerin ve yaşlıların gezi ve doğa yürüyüşü yapmaları, konserlere gitmeleri ve alışverişe çıkmaları gibi çeşitli aktiviteler ile etkileşimde bulunmaları sağlanmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Sistem ve Jenerasyon Derneği’nin işbirliği ile yürütülen bu model, kuşak farkının azaltılarak yaşlıların toplumda aktif rol almalarını ve gençlerin de sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır (<http://www.gamzegenc.com/flash/system-generation.swf>).

Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından desteklenen diğer bir model de “Toplum Kalkınmasında Gönül Elçileri Projesi”dir. Bu model “gönüllülük” kavramına yönelik farkındalık geliştirmek, gönüllü çalışmanın yaygınlaşmasını sağlamak, toplumsal kalkınmaya katkı

sağlayacak insan kaynağı ihtiyacını güçlendirmek üzere 2012 yılından beri yürütülmektedir

(<https://www.gonulelcileri.gov.tr/index.php?sf=gonulelcileri&k=47>). Bu model aracılığı ile her yaşta gönüllü katılımcıların; ihtiyacı olan kadınlara, çocuklara, engellilere, gazilere, şehit ailelerine ve diğer (Kent yoksulları, madde bağımlıları vb.) dezavantajlı gruplara hizmet etmeleri sağlanmaktadır. Bu model kapsamında örneğin yaşlılar için *eğitim ve danışmanlık* (sanatsal aktiviteleri yürütme vb.), *sosyal hizmetler ve yardımlar* (haftalık alışveriş yapmak, tamirat yapmak vb.), *tanıtım, savunuculuk ve lobicilik çalışmaları* (çocukta yaşlıya eğitim programıyla çocukların çevrelerindeki yaşlılara yardım etmelerini sağlayacak projeler yürütmek, kuşaklararası uyum için toplantı ve anma günleri vb. düzenleme ile yerel basın yoluyla yaşlılara destek programları yürütmek vb.) ile *yatılı ya da ayakta hizmet veren kurum ve kuruluşlardan yararlanan bireylere yönelik hizmetler* gerçekleştirilmektedir. Bu model kapsamında öğretmen, öğrenci velileri ve okul çalışanlarının katılımının sağlanması için okullarla işbirliği de yapılmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 24-27).

Ülkemizde bazı belediyeler de genç ve yaşlı kuşağın biraraya gelmelerini sağlayacak aktiviteler düzenlemektedirler. Örneğin bir belediye, farklı bölgelerdeki yaşlıların, gönüllü üniversite öğrencileri tarafından ziyaret edilmesini sağlamıştır. Ziyaret öncesinde uzmanlar; yaşlı ile empati, yaşlılığın toplumsal boyutu, yaşlılarla iletişim gibi daha pek çok konuda gençlere bir günlük eğitim vermişlerdir (<http://www.izmir.bel.tr/Projeler/2/101/ara/tr>).

Başka bir belediye ise gençlerin, yaşlılarla bir kahvaltı sofrasında biraraya gelmelerini sağlamıştır. Bu aktivitede gençler tarihi bir mekanda yaşlılarla biraraya gelerek büyüklerinin çaylarını doldurmuşlardır ve yaşlıların kahvaltı etmelerine yardımcı olmuşlardır (<http://www.cankiri.bel.tr/haberler970/cankiri-belediyesi-nesiller-arasi-bulusmaya-ev-sahipligi-yapti.php>).

Yapılan diğer bir çalışma ise Yeditepe Üniversite'sinin işbirliğinde bir proje olarak gerçekleştirilmiştir. Proje, öğrencilerin üniversite çevresinde yaşayan ilkökul öğrencilerini ve bakımevindeki yaşlı bireyleri tanımalarını ve onlara destek vermelerini sağlamak amacı ile yürütülmüştür. Son akademik dönemde bitirme projesi olarak yürütülen bu projede; üniversiteli gençler, ilkökul öğrencilerini üniversiteye getirerek onların derslerine yardımcı olmuşlardır. Huzurevindeki yaşlıları da ziyaret eden bu gençler yaşlılarla dertleşmişlerdir, her birinin anılarını ve resimlerini

paylaşmışlardır, çay kahve içerek tavla oynamışlardır ve müzik dinleyerek yaşlılarla birlikte şarkı söylemişlerdir.

(<http://www.haberistanbul.org/avrupadan-yeditepeli-ogrencilere-odul.html>).

Yukarıdaki uygulamalar Türkiye’de dayanışma ruhu içinde, herhangi bir maddi karşılık beklemezsiniz gönüllü gençlerin ve yaşlıların sahip oldukları deneyimlerini, becerilerini ve kaynaklarını karşılıklı olarak paylaşmaları açısından kuşaklararası buluşmanın ve dayanışmanın iyi örnekleridir. Ancak Kaplan’ın (2001:12) da belirttiği gibi bir kez ya da ara sıra yürütülen kuşaklararası aktiviteler, belirli bir sıklıkta ya da düzenli olarak yürütülen diğer kuşaklararası aktivitelerden farklı özellikler taşır. Her ikisi de ihtiyacı olan bireylere yönelik olarak kuşaklararası bir atmosferde planlanır. Ancak bir kerelik ya da ara sıra düzenlenen aktiviteler kuşaklararası ilişkilerin daha az adımda gerçekleştirilmesini sağlar. Böyle bir süreç ise aktivitelere katılan her iki kuşağın birbirlerini daha iyi tanımalarına, birbirlerine güvenmeleri için daha fazla etkileşim fırsatlarının oluşmasına ve daha güçlü kuşaklararası ilişkilerin gelişmesine engel olur. Dolayısıyla amaca yönelik olarak bireylerin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması da yetersiz düzeyde kalır (Kaplan, 2001:12). Bu saptamalar da göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de genç ve yaşlı kuşağı biraraya getiren kuşaklararası iyi örneklerin olduğu; ancak daha fazla ve uzun sürede gerçekleştirilen modellere ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Çünkü varolan modeller genç ve yaşlı kuşağın, genellikle, sadece bir kez ya da kısa süreli olarak tanışmalarını ve sohbet etmelerini olanaklı hale getirmektedir. Oysa bu tür aktiviteler sürekli hale getirilmediği sürece Kaplan (2012: 12)’ın da belirttiği gibi hem yaşlı hem de genç kuşak için etkileşimin düzeyi yeterli olamamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kuşaklararası ilişkilerde kırılmaların yaşandığı ülkemizde kuşaklararası etkileşimi artırmaya yönelik daha fazla girişime ihtiyaç vardır. Bu anlamda hem kültürümüzün hem de eğitim sistemimizin desteklediği değerlerin ve sorumlulukların erken yıllardan itibaren kuşaklararası etkileşim ortamında öğrenilmesi açısından “okullar” a önemli sorumluluklar düşmektedir. Zira okul temelli kuşaklararası dayanışmaya yönelik aktiviteler risk altındaki öğrenciler de dahil olmak üzere pek çok çocuğun yaşamında olumlu değişme (okula devamsızlık ya da okuldan kaçma oranlarının azaltılması, çocuklar için pozitif öğrenme ortamının

oluşturulması, grup üyesi olarak ders çalışmayı öğrenme gibi) sağlamaktadır.

Diğer yandan emeklilikten sonra yaşlıların; sahip oldukları bilgi, beceri ve deneyimlerini kullanarak günlük yaşamlarını aktif bir biçimde sürdürmeleri çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Aktif çalışma yaşamının sona ermesinden sonra özellikle maaşın azalması, ek gelirin olmaması, sosyal desteğin azalması gibi daha pek çok nedenle yaşlılar sosyal yaşamdan uzaklaşabilmektedirler. Hatta çocukların eğitim, evlilik ve iş amacı ile evden ayrılmaları, eşin ölümü gibi pek çok nedenle bazı yaşlılar evlerinde tek başlarına ölmektedirler. Oysa okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri ile yaşlıların bilgi, beceri ve deneyimlerini kullanarak işlevlerini geliştirme imkanı bulmaları, sağlıklarını iyileştirmeleri; arkadaş edinmeleri; sosyal ve toplumsal yaşama daha aktif katılmaları; bilgi, beceri ve deneyimlerini genç kuşaklara aktarmaları desteklenebilir. Hem çocukların/gençlerin hem de yaşlıların yaşamlarına sağlanan bu katkıların okula ve topluma yansımaları (kuşaklararası algıyı olumlu yönde değiştirme, işbirliğini artırma, bağları güçlendirme, aktif vatandaşlığı destekleme, sosyal problemlere yönelik farkındalığı artırma ve çağdaş eğitimci profiline uygun rollerin benimsenmesini sağlama gibi) da olumlu olmaktadır. Ancak bu noktada özellikle belirtilmelidir ki okul temelli kuşaklararası modeller bir program dahilinde sistemli ve uzun süreli yürütülürse, yaşlı ve genç kuşak arasında sağlanan etkileşimin düzeyi ve olumlu etkisi de o doğrultuda artar. Bu bağlamda kuşaklararası modellerin sürdürülebilir olması önemlidir. Sürdürülebilirliğin sağlanması ise bu modeller için gönüllü katılımının desteklenmesi ile mümkün olabilir. Bu noktadan hareketle özellikle ülkemizde genç ve yaşlı kuşağı biraraya getiren modellerin okullarla işbirliği yapılarak yürütülmesinin, daha fazla genç ve yaşlı kuşağın sürekli olarak biraraya gelmesine katkıda bulunacağını söylemek mümkündür. Ayrıca bu modellere gönüllü katılımın sağlanması için okullarda sosyal sorumluluk projelerinin ve toplumsal hizmetleri öğrenme çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir. Bu tür aktiviteler özellikle ders müfredatına konulursa yaşlılara yönelik hizmetlere ilgi duyan gençlerin biraraya gelmeleri de mümkün hale getirilebilir. Ayrıca çocukların/gençlerin yaşlılık alanına yönelik farkındalık kazanarak bilgi sahibi olmaları da bu sayede sağlanabilir.

Diğer yandan okul temelli kuşaklararası modellerin planlanması ve sürdürülebilirliği sadece okulların ve devletin sorumluluk alanı kapsamında düşünülmemelidir. Özellikle bu tür modellere sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler başta olmak üzere tüm

paydaşların katkı sağlaması gerekmektedir. Zira bu modellerde sürdürülebilirlik aynı zamanda bütçe olanakları ile de ilişkilidir. Bu anlamda her paydaşın hem maddi hem de insan kaynağı olarak bu modellere destek sağlaması önemlidir. Bunun yanı sıra “sosyal sorumluluk” mesajı verilerek okul temelli kuşaklararası dayanışma modellerinin medyada daha fazla yer alması ve böylece bu modellere daha fazla katılımın sağlanması mümkün hale getirilmelidir.

Ayrıca dünyanın farklı ülkelerinde uygulanan modellerle sevgiye, ilgiye ve korunmaya ihtiyacı olan; öğrenmeye ve pek çok riske açık bir grup olarak okul çağındaki çocukların yaşlılarla biraraya gelmelerine olanak sağlayan aktiviteler yürütülmektedir. Bu bağlamda ülkemizde de farklı dezavantajlı koşullardaki çocukların (düşük sosyo-ekonomik düzey, okuldan kaçma oranı yüksek vb.) ve yaşlıların (bakım alanlarındaki yaşlılar, kendi evlerinde yaşamını sürdüren engelli yaşlılar vb.) okullarla işbirliği yapılarak biraraya gelmeleri sağlanabilir. Böylece bir anlamda önemli insan kaynağı olarak her iki kuşağın potansiyellerinden yararlanılması da olanaklı hale getirilebilir.

Sonuç olarak dünyada pek çok ülkede uygulanan okul temelli kuşaklararası modellerin kültürümüze ve eğitim sistemimize uyarlanmasının ve bu modellere katılımın artırılmasının ülkemizde genç ve yaşlı kuşağa yönelik “olumlu algı” oluşturulmasına ve dolayısıyla “kuşaklararası ilişkilerin güçlendirilmesi”ne katkı sağlayacağı düşünülebilir.

KAYNAKÇA

ADIBELLİ, D., TÜRKOĞLU, N. ve KILIÇ, D. (2013). “Öğrenci Hemşirelerin Yaşlılığa İlişkin Görüşleri ve Yaşlılığa Karşı Tutumları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, S. 6(1), 1-8.

AYKAN, H. & WOLF, D.A. (2000). “Traditionality, Modernity, and Household Composition”, *Research on Aging*, S. 22(4), 359-421.

BARAN, A. (2005). *Yaşlı ve Aile İlişkileri Araştırması: Ankara Örneği*, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü: Ankara.

BC CARE PROVIDERS ASSOCIATION, (2009). “Creating Caring Communities”, Retrieved 10 September, 2014, from <http://www.bccare.ca/file/BCCPA-Intergenerational-Toolkit.pdf>

BENGTSON, V. L. & ROBERTS, R.E.L. (1991). “Intergenerational Solidarity in Aging Families: An Example of Formal Theory Construction”, *Journal of Marriage and The Family*, S. 53, 856- 870.

CANGÖZ, B. (2008). "Yaşlılık Sadece Kayıp Mı? Bir Ayrıcalık Mı?", *Türk Geriatri Dergisi*, 11(3): 143-150.

ÇOPUR, Z., ERKAL, S., ve ŞAFAK, Ş. (2007). "Annelerin 12 Yaş Üzeri Çocuklarıyla İlişkilerinde Yaşadıkları Çatışmaların İncelenmesi", *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/arsiv.htm> adresinden 12.05.2014 tarihinde indirilmiştir.

EUROPEAN COMMISSION (2012). "Active Ageing Report", Retrieved 11 September, 2014, from http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_378_en.pdf.

ELLIS, S.W. & GRANVILLE, G. (1999). "Intergenerational Solidarity: Bridging The Gap Through Mentoring Programmes", *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 7(3), 181-194.

FRICK, K.D., CARLSON, M.C., GLASS, T.A., MCGILL, S., REBOK, G.W., SIMPSON, C. & FRIED, L.P. (2004). "Modeled Cost-Effectiveness of the Experience Corps Baltimore Based on A Pilot Rrandomized Trial", *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, S. 81 (1), 106-117.

GÖÇER, Ş. ve CEYHAN, O. (2012). "Kayseri İli Hacılar İlçe Merkezinde Yaşlılarla Yaşayan Bireylerin Yaşlılık ve Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi", 5. *Akademik Geriatri Kongresi*, s.181-184, 23-27 Mayıs 2012, Cornelia Diamond Hotel, Antalya.

GÖKÇE-KUTSAL, Y. (2007). "Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları", *Yaşlıyız Yaşam Doluyuz Sempozyumu*, 23 Mart 2011, http://www.geriatri.org.tr/Sempozyum_Kitap2011/3.pdf adresinden 18.10.2014 tarihinde indirilmiştir.

GÜVEN, Ş.D., UCAKAN-MUZ, G. ve EFE-ERTÜRK, N. (2012). "Üniversite Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları ve Bu Tutumların Bazı Değişkenlerle İlişkisi", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, S. 15(2), 99-105.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ NÜFUS ETÜTLERİ ENSTİTÜSÜ, (2009). "Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması", http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/data/TNSA-2008_ana_Rapor-tr.pdf adresinden 16.10.2014 tarihinde indirilmiştir.

HATTAN-YEO, A. (1999). Introduction. In "Intergenerational Programmes: Public Policy and Research Implications An International Perspective (Edts: Alan Hatton-Yeo & Toshio Ohsako)", pp. 1-2, The Unesco Institute for Education and Beth Johnson Foundation: Hamburg, Germany.

HAWKINS, M.O. & MCGUIRE, F.A. (1999). Exemplary Intergenerational Programs. In "Preparing Participants for

Intergenerational Interaction: Training for Success (Edts: Melissa O. Hawkins, Francis A. Mcguire & Kenneth F. Backman)", pp. 11-26, The Haworth Press Inc.: United States of America.

<http://www.stthomasu.ca/research/youth/manual/program.htm>.

"Why Bring Youth and Seniors Together?", Retrieved 12 September, 2014, from <http://www.stthomasu.ca/research/youth/manual/program.htm>.

<https://www.gonulelcileri.gov.tr/index.php?sf=gonulelcileri&k=47>.

"Gönül Elçileri", Retrieved 01 January, 2015, from <https://www.gonulelcileri.gov.tr/index.php?sf=gonulelcileri&k=47>.

<http://www.gamzegenc.com/flash/system-generation.swf>. "Aktif Yaşam İçin Nesillerarası Etkileşim Modeli Ayna Projesi", <http://www.gamzegenc.com/flash/system-generation.swf> adresinden 23.12.2014 tarihinde indirilmiştir.

<http://www.izmir.bel.tr/Projeler/2/101/ara/tr>."Sosyal Hizmetlerimiz: Gençler Yaşlılar El Ele", <http://www.izmir.bel.tr/Projeler/2/101/ara/tr> adresinden 23.12.2014 tarihinde indirilmiştir.

<http://www.cankiri.bel.tr/haberler970/cankiri-belediyesi-nesiller-arasi-bulusmaya-ev-sahipligi-yapti.php>. "Çankırı Belediyesi Nesiller Arası Buluşmaya Ev Sahipliği Yaptı: Gençlerle Olgun Gençler Kahvaltıda Buluştu", <http://www.cankiri.bel.tr/haberler970/cankiri-belediyesi-nesiller-arasi-bulusmaya-ev-sahipligi-yapti.php> adresinden 23.11.2014 tarihinde indirilmiştir.

<http://www.haberistanbul.org/avrupadan-yeditepeli-ogrencilere-odul.html>. "Avrupa'dan Yeditepeli Öğrencilere Ödül", <http://www.haberistanbul.org/avrupadan-yeditepeli-ogrencilere-odul.html> adresinden 23.10.2014 tarihinde indirilmiştir.

JARROTT, S.E., SCHEPISI, I., BARNETT, B., BAKER, K., GIGLIOTTI, C., LEBO, C., MAYS, L., PORTER, R., TRAYLOR, R. & VILE, S. (2007). "Tried and True: A Guide to Successful Intergenerational Activities at Shared Site Programs", Retrieved 12 October, 2014, from <https://s3.amazonaws.com/pushbullet-uploads/ujzNDwQrsR2-lwTZVh9XzpO2KpViVzhCua55IiDV0Dyg/tried%20and%20true.pdf>.

JEWISH COUNCIL OF YOUNKEYS-WESTCHESTER COMMUNITY PARTNERS, (2014). "Program Summaries 2013-2014", Retrieved 16 November, 2014 from http://www.jcy-wcp.com/images/2013-2014_Program_Summaries_-_MH.pdf.

KALAYCIOĞLU, S. (2012). "Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma", *18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası: Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyum Bildirileri*, s. 51-58, 20-21 Mart 2012, Aile ve

Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.

KAPLAN, M.S. (2001). "School-Based Intergenerational Programs", UNESCO Institute for Education: Hamburg, Germany, Retrieved 10 February, 2014, from <http://www.unesco.org/education/uie/pdf/schoolbasedip.pdf>.

KULAKÇI, H. (2010). "Hemşirelik Lisans Programı Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Düşüncelerinin ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, S. 3(1), 15-22.

LLOYD, J. (2008). "The States of Intergenerational Relations Today: A Research and Discussion Paper", Retrieved 16 August, 2014, from http://www.ilcuk.org.uk/images/uploads/publication-pdfs/pdf_pdf_66.pdf.

MOLONEY, O. (2007). "He+Art: A Participatory Arts and Health Strategy for Sligo 2007-2012", Retrieved 16 November, 2014, from http://www.sligoarts.ie/media/Arts%20and%20Health%20Strategy%20for%20Sligo%202007_2012.pdf.

NEW YORK CITY DEPARTMENT FOR THE AGING, (2010). "Good Practices in Intergenerational Programming: Models Advancing Policy Practice and Research", Retrieved 15 April, 2014, from http://www.nyc.gov/html/dfta/downloads/pdf/publications/good_practices.pdf.

NEWMAN, S., MORRIS, G., & STREETMAN, H. (2012). Elder-Child Interaction Analysis: An Observation Instrument for Classrooms Involving Older Adults as Mentor, Tutors, or Resource Persons. In "Intergenerational Programs: Understanding What We Have Created (Edt: Valerie S. Kuehne)", pp. 129-148, Routledge, Taylor and Francis Group: New York and East Sussex.

ÖZDEMİR, Ö. (2009). "Üniversitede Öğrenim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

PARISI, J.M., REBOK, G.W., CARLSON, M.C. FRIED, L.P., SEEMAN, T.E., TAN, E.J., TANNER, E.K. & PIFERI, R.L. (2009). "Can The Wisdom of Aging Be Activated and Make A Difference Societally?", *Educational Gerontology*, 35(10): 867-879.

SOYUER, F., ÜNALAN, D., GÜLESER, N. & ELMALI, F. (2010). "Sağlık Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları ve

Bu Tutumların Bazı Demografik Değişkenlerle İlişkisi”, *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, S. 3(2), 20-25.

SURLIS, M. (2012). “A Window of Wonder: An Insight into Intergenerational Learning in The Irish Second-Level Education System”, *Adult Learner: The Irish Journal of Adult and Community Education*, 27-43.

T.C. AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, (2013). “Toplum Kalkınmasında Gönül Elçileri Projesi: Gönül Elçileri Çalışma Rehberi”, Retrieved 23 November, 2014, from http://www.gonulelcileri.gov.tr/GirisModulu/fckeditor/userfiles/aile_bakanligi_CalismaRehberi_son.pdf.

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, (2012). “Council Declaration on the European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations (2012): The Way Forward”. The Council of the European Union: Brussels, Retrieved 16 November, 2014, from <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2017468%202012%20INIT>.

TOKGÖZ, N. (2011). Antalya ve Çevresinde Yaşayan 60 Yaş Üstü Yaşlıların Kuşaklararası İlişkileri: Kalitatif Çalışma, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Antalya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

TUFAN, İ. (2008). “Bağımsız Yaşam ve Sınırları”, http://www.itgevakif.com/pdfs/Bag%C4%B1ms%C4%B1zYasam_itufan_s_icer.pdf adresinden 12.05.2014 tarihinde indirilmiştir.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, (2012). “İstatistiklerle Kadın, 2012”, Türkiye İstatistik Kurumu: Ankara.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, (2014). “İstatistiklerle Aile, 2013”. Haber Bülteni, Sayı: 16053, 09 Mayıs 2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16053> adresinden 10.04.2014 tarihinde indirilmiştir.

ÜNALAN, D., SOYUER, F. ve ELMALI, F. (2012). “Geriatri Merkezi Çalışanlarında Yaşlı Tutumunun Değerlendirilmesi”, *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, S. 2(3), 115-120.

VEFİKULUÇAY, D. (2008). “Üniversitede Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

YILMAZ, E. ve ÖZKAN, S. (2010). “Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları”, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, S. 3(2), 35-53.